

Motion till riksdagen 2024/25:1356

av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD)

ANDTS och missbruks- och beroendevård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda de potentiella effekterna av att implementera krav på hälsoriskupplysning på alkoholprodukter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att inrätta kunskapscenter som ska fungera som ett viktigt stöd till länsstyrelsernas ANDTS-samordnare, det nationella ANDTS-kansliet och Folkhälsomyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att begränsa otillbörlig marknadsföring av alkoholhaltiga drycker och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för ökad kunskapsspridning om alkoholmissbruk och riskkonsumtion bland unga och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att stärka arbetet med att motverka narkotikarelaterade dödsfall i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör stärka arbetet med att motverka förekomsten och spridningen av nätdroger och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av den förda narkotikapolitiken och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det i nästa ANDTS-strategi bör finnas ett skadereduceringsperspektiv även för tobaks- och nikotinprodukter liksom det gör på alkoholens område och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga en ny oberoende utredning om skadeverkningar av olika tobaks- och nikotinprodukter och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att göra det obligatoriskt för gym att synliggöra om man samarbetar med den svenska antidopningsorganisationen eller inte samt möjligheten att införa en form av antidopningslicensiering och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det spelförebyggande arbetet, särskilt bland barn och ungdomar, och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör kontrollera att kommuner och regioner arbetar med stödjande och spelförebyggande åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Sverige har bland den högsta narkotikarelaterade dödligheten i EU, vilket är en direkt konsekvens av de senaste decenniernas förda vänsterliberala politik. En politik där fokus legat på otillräckliga och felprioriterade åtgärder, vilket gjort att Sverige misslyckats i kampen mot narkotikan. Det svenska narkotikabruket är oroväckande och föranleder omfattande såväl proaktiva som reaktiva insatser och åtgärder. Arbetet med att förhindra och motverka barn och ungas kontakt med narkotika måste ske i ett tidigt stadium i syfte att verka för goda uppväxtvillkor bland barn. Trygga barn med möjligheter att utvecklas och göra egna val för framtiden motverkar samtidigt kriminalitet och utanförskap.

Sverige har samtidigt haft en nedgång av alkohol- och tobaksbruk bland unga, och har lägst andel rökare av alla europeiska länder. Vi har kommit långt på vägen i det förebyggande arbetet, och här har förekomsten av mindre skadliga alternativ varit mångas hjälp mot att sluta röka. Här ser vi att ett skadereduceringsperspektiv är viktigt att ha med i strategier och mål på området eftersom vi med säkerhet vet att hälsoriskerna med e-cigarett, snus och nikotinpåsar skiljer sig markant från hälsoriskerna med tobaksrökning. Trots det är det fortsatt viktigt att prioritera och utveckla insatser för att förebygga och minska beroende och missbruk av alla slag.

Hälsoriskupplysning på förpackningar till alkoholprodukter

Alkohol är bland de farligaste lagnliga substanserna avsedda för mänsklig konsumtion. Listan på alkoholens skadeverkningar är omfattande och det är angeläget för folkhälsopolitiken att både upplysa om dessa och minska den totala konsumtionen i Sverige. Emellertid råder det en diskrepans vad gäller varningstexter på förpackningar mellan alkoholprodukter och exempelvis tobaksprodukter. Införandet av varningstexter och bilder på tobaksprodukter har visat sig vara en tydlig och kostnadseffektiv form av hälsoinformation för tobaksanvändare, och den positiva effekten har även fastställts internationellt.

Med hänsyn till alkoholens skadeverkan finns det anledning att överväga ett mer enhetligt förhållningssätt till varningstexter. Sverigedemokraterna anser därför att regeringen bör utreda de potentiella effekterna av att implementera krav om hälsoriskupplysning på alkoholprodukter.

Nationellt kompetenscentrum

Ett framgångsrikt ANDTS-arbete behöver vara långsiktigt och det förebyggande arbetet bör utgå från vetenskap och evidens. Sverigedemokraterna anser att regeringen bör se över möjligheten att inrätta ett nationellt kompetenscentrum för att utveckla, förvalta och kvalitetssäkra framgångsrika metoder inom ANDTS-området. Ytterligare ett viktigt uppdrag för detta centrum bör vara att utbilda och sprida information om de bästa metoderna, så att de kan komma till användning och gör nytta i hela landet. Ett sådant nationellt kompetenscentrum kan bland annat fungera som ett viktigt stöd till länsstyrelsernas ANDTS-samordnare, det nationella ANDTS-kansliet och Folkhälsomyndigheten.

Marknadsföring av alkoholhaltiga drycker

I Sverige regleras alkoholreklamen av alkohollagen och marknadsföringslagen. Den som marknadsför alkohol ska ”iaktta särskild måttfullhet” och reklamen får inte vara påträngande eller uppsökande eller uppmana till användning av alkohol.

När du marknadsför alkoholdrycker, och alkoholdrycksliknande preparat som till exempel alkoglass, ska din marknadsföring inriktas på att lämna neutral och saklig information om produkten. Marknadsföringen får inte uppmana till användning eller syfta till att väcka särskild uppmärksamhet. Den får heller inte rikta sig till personer under 25 år. I januari 2018 föreslog en statlig utredning att helt förbjuda alkoholreklam på sociala medier, men Konkurrensverket tyckte dock inte att ett förbud behövdes och frågan har sedan dess inte lyfts i den riktningen.

Alkoholreklam är inte tillåtet i tv eller i radio, men ändå ökar sådan reklam stadigt i Sverige, och har blivit alltmer synlig i medier och digitala plattformar. Idag sänds flera svenska tv-kanaler från utlandet, vilket då möjliggör reklam för alkoholhaltiga drycker i det svenska tv-utbudet. På så sätt kringgås den svenska lagstiftningen.

Samtidigt vet vi att alkoholreklamen leder till ökat drickande, fler alkoholskador och ökat socialt lidande, och undersökningar visar att alkoholreklam är påträngande och snarare uppmanar till bruk av alkohol.

Det är viktigt att vi gör allt vi kan för att minska och motverka alkoholkonsumtion och alkoholmissbruk, både i förebyggande åtgärder och i det proaktiva arbetet. Sverigedemokraterna anser att regeringen bör överväga att begränsa otillbörlig marknadsföring av alkoholhaltiga drycker i det svenska tv-utbudet.

Ökad kunskap om alkoholkonsumtion bland unga

Alkoholkonsumtionen bland högstadieselever är historiskt låg, och samma utveckling syns i flera europeiska och engelsktalande länder. Trots att konsumtionen minskar bland unga är det viktigt att arbeta förebyggande för att minska risken för att unga hamnar i ohälsosamma vanor och samtidigt lära sig att kontrollera sitt, men även andras, riskbeteende och riskkonsumtion i ett tidigt stadium. Sverigedemokraterna anser att unga i tidig ålder bör få information och kunskap till sig om alkoholmissbruk, riskkonsumtion och de allvarliga fysiska, psykiska, ekonomiska och sociala skador ett alkoholmissbruk kan ge. Genom att skapa en bättre förståelse och ge unga kunskap i ett tidigt stadium kan vi motverka att unga utvecklar en ohälsosam alkoholkonsumtion som senare kan

leda till ett livslångt missbruk. Samtidigt kan kunskapen användas för att uppmärksamma andras riskbeteende och lära sig vad man som anhörig eller utomstående kan göra för en vän, familjemedlem, kollega eller bekant som kan behöva hjälp och stöd utan att veta om det.

Småbryggerier och gårdsförsäljning

Under de senaste åren har antalet bryggerier i Sverige mångdubblats och en ny hantverkstradition har etablerats i Sverige. Det är idag en viktig del i arbetet med att stärka landsbygden och skapar nya möjligheter för företag att etablera sig utanför storstadsområdena samt skapar nya arbetstillfällen, vilket leder till ett ypperligt tillfälle att öka människors valfrihet i var man arbetar och bosätter sig.

Idag finns det en växande näring av små bryggerier, destillerier och vinodlare och dessa entreprenörer är viktiga jobbskapare, framför allt på mindre orter och på landsbygden. Dessa företag utgör också en viktig beståndsdel i den svenska matkulturen, såväl i landet som utomlands, och exporten av både mat och dryck ökar. För att ta vara på svenska dryckesproducenter är det viktigt att skapa goda förutsättningar för utvecklingen av Sverige som dryckesland.

Systembolaget framför att lokala producenter ska erbjudas försäljning i de närmast belägna systembutikerna, och i övrigt är det efterfrågan och försäljningssiffror som styr. I praktiken är det därmed få lokala produkter som når ut utanför det närmaste spridningsområdet. Vissa produkter finns dock i beställningssortimentet som omfattar fler varor än det ordinarie sortimentet. Även små kvantiteter ska då gå via Systembolagets centrallager i Örebro och producenten svarar för frakten, men kan inte lagerhålla produkten där. Systembolaget har till viss del tillmötesgått det ökade intresset för lokala produkter genom att skapa ett tillfälligt sortiment, både lokalt och småskaligt (TSLS).

Leverantörer väljer själva om de vill offerera sina produkter till TSLS-sortimentet eller placera dem i beställningssortimentet. Endast det senare kan kvalificera sig för att upptas i det ordinarie sortimentet, om tillräcklig försäljning uppnås.

Den förra regeringen har länge stoppat införandet av gårdsförsäljning av alkohol och Sverigedemokraterna anser nu att regeringen i sitt arbete bör beakta den utredning som finns offentliggjord kring gårdsförsäljning av alkohol och skyndsamt införa tillstånd för gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker. Vi anser således att svenska småproducenter ska kunna bli licensierade ombud för Systembolaget, så länge beslutade krav är uppfyllda och kan garanteras för att fortsatt säkerställa Systembolagets försäljningsmonopol.

Stärkt arbete mot missbruk, beroende och narkotikadödlighet

Den svenska narkotikapolitiken är ett dystert kapitel och antalet dödsfall i Sverige orsakade av läkemedels- och narkotikaförgiftningar ligger på en hög nivå. Varje år dör ungefär 900 personer i Sverige till följd av narkotika- eller läkemedelsförgiftningar, vilket är mycket i jämförelse med övriga Europa. Samtidigt som det är en svag minskning bland män, så ser vi en ökning de senaste åren bland kvinnor.

För att minska och förhindra dödligheten krävs både akuta och långsiktiga åtgärder, men även ett stärkt förebyggande arbete för att minska risken för att människor hamnar i missbruk från allra första början. Vår beroendevård har stora brister och tillgången på narkotika är mer omfattande än någonsin. Idag kan ungdomar enkelt via nätet handla

godis med narkotika eller lustgasampuller avsedda för livsmedels- eller restaurangbranschen. Att jämföra den narkotikarelaterade dödligheten mellan olika länder är samtidigt vanskligt bland annat eftersom tillförlitligheten i statistiken och rapporteringen varierar mycket, beroende på hur man mäter och vad som innefattas. Det är däremot ett faktum att Sveriges narkotikarelaterade dödlighet är alarmerande hög och att mycket mer behöver göras, dels för att minska missbruket, dels för att rädda liv. Sverigedemokraterna anser mot den bakgrunden att regeringen behöver stärka arbetet mot missbruk, beroende och narkotikadödlighet.

Ett viktigt steg för att minska dödligheten har tagits genom att göra det överdoshävande läkemedlet naloxon receptfritt. I det fortsatta arbetet bör regeringen utgå från Narkotikautredningen SOU 2023:62 som bland annat föreslår att ett program för att minska dödsfall till följd av narkotika- och läkemedelsförgiftningar ska antas, samt att Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att sammanställa aktuell vetenskap om hälsoeffekter kopplade till de vanligaste narkotiska substanserna.

Motverka förekomsten och spridningen av nättdroger

Sverigedemokraterna anser att det är viktigt att kampen mot all form av narkotika prioriteras i den kommande ANDTS-strategin mot beroenden. Narkotika är starkt beroendeframkallande och är allt som oftast även förknippat med annan kriminalitet. Samtidigt som narkotikan flödar in i landet i enorma mängder, vilket bland annat har framkommit genom underrättelsekartläggningar i krypterade nätverk såsom Encrochat, Anom eller Sky ECC, ger den förgående regeringens förnyade ANDTS-strategi inte tillräckliga svar på hur de narkotikarelaterade dödsfallen ska bli färre. Sverigedemokraterna anser att regeringen bör se över ANDTS-strategin och verka för att stärka arbetet med att motverka narkotikarelaterade dödsfall i Sverige.

Beslagen av importerat godis och snacks som innehåller cannabis har ökat de senaste åren, och samtidigt varnar Tullverket för godis som innehåller en ny syntetisk cannabis som är flera gånger farligare än vanlig cannabis. Risken för en överdos är överhängande eftersom den som äter godiset inte kan förutse hur stark drogen egentligen är. Med smak av sockervadd och banan säljs godiset idag öppet, både på nätet och i butiker. Substansen HHC, hexahydrocannabinol, som ska finnas i godiset är kemiskt lik THC som är en av huvudingredienserna i cannabis.

Efter att Folkhälsomyndigheten utrett frågan har regeringen under 2023 valt att narkotikaklassa substansen från och med 11 juli 2023, ihop med åtta andra substanser – ett arbete som är helt i rätt riktning. De s.k. nättdrogerna, ibland kallade ”designer drugs” eller ”legal highs”, utgör en grupp psykoaktiva ämnen som påverkar hjärnan på sätt som liknar effekterna av illegala droger. Skillnaden ligger i det faktum att regelverket kring klassificering av narkotika baseras på den exakta kemiska strukturen hos ämnena. Det innebär att det tar en viss tid innan de nya varianterna kan erkännas och regleras som narkotikapreparat. Sverigedemokraterna anser att vi måste göra mer för att förhindra ungas droganvändning som sprider sig på nätet. Regeringen bör stärka arbetet för att se över, kartlägga och motverka förekomsten och spridningen av nättdroger.

En översyn av förd narkotikapolitik

Beroende- och narkotikasituationen i Sverige behöver kontinuerligt utredas och kartläggas djupgående. Detta efterlevdes delvis i Brottsförebyggande rådets rapport Narkotikamarknader, där myndigheten estimerade att den svenska narkotikamarknaden årligen omsätter mellan 3,7 och 9,2 miljarder kronor per år. En genomtänkt och tydlig strategi mot den alltmer ökande användningen av narkotika hade behövts för länge sedan. Även Narkotikautredningen SOU 2023:62 redogör för narkotikaanvändningen i Sverige men konstaterar att den är svårbedömd med ett sannolikt betydande mörkertal.

Regeringen bör i sitt arbete med kommande ANDT-strategi se över de tidigare tillkännagivanden som finns från riksdagen. Vidare bör regeringen göra en grundläggande översyn av såväl tidigare som numera förd narkotikapolitik. Framtidens narkotikapolitik ska baseras på den senaste forskningen med ett fokus på skademinimering, snarare än på politiska nycker. På så sätt skapar vi en konkret och effektiv lagstiftning som i förlängningen räddar liv.

Vi uppmanar regeringen att agera utifrån Narkotikautredningens uppmaningar och Sverigedemokraterna tillstyrker i synnerhet de förslag på åtgärder som syftar till förebyggande arbete, skademinimering och sammanställning av aktuell vetenskap.

Införa ett skadereduceringsperspektiv på tobak och nikotin

Även om alla produkter inom ANDTS-strategins område är skadliga för hälsan är det viktigt att, med vetenskaplig förankring, klargöra de skillnader som finns mellan dessa produkters skadeverkningar. Tobaksrökningen är definitivt ett av världens allvarligaste folkhälsoproblem och den beskrivs också av Världshälsoorganisationen (WHO) som en global epidemi, vilket naturligtvis är oerhört allvarligt. Sverigedemokraterna har många gånger påpekat att den förgående regeringen inte gjorde en tydlig och skarp åtskillnad när det gäller skadeverkningar av tobaksrökning kontra bruk av snus och andra rökfria nikotinprodukter.

Inom tobaksområdet har mycket positivt hänt under de senaste åren. Framför allt har tobaksbruket, och i synnerhet den skadliga rökningen, fortsatt att minska i Sverige. Faktum är att Sverige är det land i Europa som har absolut lägst andel rökare, 6 procent. Detta i jämförelse med exempelvis Holland som har näst lägst andel rökare och ligger på 12 procent. Att färre människor röker innebär stora vinster för människors liv och hälsa och politiken bör fortsatt bejaka den utvecklingen där Sverige gjort otroliga framsteg de senaste åren och kommer inom en snar framtid att räknas som rökfria när vi snart når att 5 procent av befolkningen röker, vilket idag klassas som ett rökfritt land. Samtidigt har mycket hänt i vår omvärld. Det finns inte längre några vetenskapliga tvivel kring att snus är betydligt mindre skadligt för hälsan än rökning, och det har även utvecklats ett flertal nya tobaksprodukter där tobak upphettas i stället för att förbrännas i syfte att vara just mindre skadligt. Just förbränning av tobak har visat sig vara en process som utsöndrar många skadliga ämnen.

Som tidigare påpekat finns nu även en ny form av snus, kallat vitt snus eller nikotin-påsar. Dessa innehåller inte tobak utan enbart nikotin från tobaksplantan och bör särskiljas från snus som innehåller tobak. Genom att driva en politik som uppmuntrar människor att välja mindre skadliga alternativ finns det en oerhört stor potential i att komma i mål med att skapa ett rökfritt Sverige. Därför är det viktigt att slå fast att det i

nästa ANDTS-strategi bör finnas ett skadereduceringsperspektiv även för tobak, liksom det gör för alkohol.

En ny oberoende utredning om skadeverkningarna av olika tobaks- och nikotinprodukter

I samband med att ärendet med en förnyad ANDTS-strategi debatterades i kammaren 2021 valde riksdagen att avslå den förgående regeringens förslag på strategi, och riktade istället flera tillkännagivanden till den dåvarande regeringen, bland annat om att man i den kommande ANDTS-strategin bör ta hänsyn till nikotin- och tobaksprodukters olika skadeverkningar och att ansvarig myndighet bör utreda detsamma. Det huvudsakliga regeringsuppdraget till Folkhälsomyndigheten 2022 var att tillgängliggöra kunskap om olika tobaks- och nikotinprodukters skadeverkningar. Elva månader senare valde den nya regeringen att ändra uppdraget på så sätt att även olika produkters skadeverkningar skulle jämföras i relation till varandra utifrån den vetenskapliga grund man kommit fram till.

Den rapport som därefter offentliggjordes med anledning av regeringsuppdraget saknar väsentliga delar och man likställer snarare tobaksrökningens hälsorisker med snusning, utan att resonera om eller klargöra skillnader mellan produkterna. Vi vet med sannolikhet att det finns stora skillnader i hälsoriskerna kring olika produkter. Exempelvis har Rachel Murkett under 2020 gjort en omfattande undersökning grundad på 4 000 vetenskapliga publikationer där resultaten visar att det är 400 till 450 gånger farligare att röka än att snusa.

Vi ser behov av en ny ANDTS-strategi där skademineringsperspektivet tas med och där man inte likställer olika produkter i brist på kunskap. För att Sverige faktiskt ska nå EU:s förväntade mål om ett rökfritt Sverige 2040 är det viktigt att grundligt utreda de olika skadeverkningarna och ha underlag nog för att riksdagen ska kunna fatta beslut om några förändringar i strategier. Regeringen bör därför tillsätta en ny oberoende utredning som faktiskt ger svar på det som riksdagen beslutat om och efterfrågar.

Motverka doping

Utanför elitidrotten består dopinganvändarna framför allt av killar som tränar på gym och använder anabola androgena steroider (AAS) för att snabbt bli mer muskulösa. Bruk av AAS medför stora fysiska och mentala hälsorisker, varför det preventiva arbetet är viktigt. Nätverket Prodis driver ett ambitiöst antidopningsarbete, med informationskampanjer och utbildning av gympersonal, men har haft svårt att nå ut till alla gym. I Danmark är det obligatoriskt att synliggöra om man samarbetar med den danska antidopingorganisationen eller inte, och en liknande form av antidopinglicensiering är värd att utvärdera även för svensk del. Det är glädjande att Riksidrottsförbundet nyligen beslutade att Antidoping Sverige ska vara organisatoriskt fristående från förbundets verksamhet. Den nya antidopingorganisationen kommer att ha en viktig roll i att leda och samordna det nationella förebyggande antidopingarbetet utanför elitidrotten.

Sverigedemokraterna anser att regeringen bör se över möjligheten att göra det obligatoriskt för gym att synliggöra om man samarbetar med den svenska antidopningsorganisationen eller inte samt möjligheten att införa en form av antidopningslicensiering.

Förebyggande av spelmissbruk

Folkhälsomyndigheten (FHM) har i uppdrag att genom kunskapsstöd, samordning och uppföljning bidra till att förebygga spelberoende. Från och med 1 januari 2018 ingår problem med spel om pengar i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Det innebär att kommuner och regioner har ett tydligt ansvar att förebygga spelproblem och erbjuda råd, stöd och behandling till personer som har allvarliga problem med spel om pengar. Länsstyrelserna ska stödja regionernas och kommunernas arbete med spelfrågan. FHM har gjort en kartläggning av regioners och kommuners arbete i spelfrågan under 2018–2019. Den visar att det spelförebyggande arbetet behöver stärkas i allmänhet.

En växande grupp med spelberoende är de unga. När man fyller 18 år ökar tillgängligheten till spel och unga får även köpa alkohol på ställen där spel erbjuds, såsom pubar och restauranger. Unga behöver stöd i att hantera de risker som det innebär att bli myndig och de risker de utsätts för. Vi behöver därför se över och aktivt jobba för att informera och stötta de unga i problemen kring alla sorters beroende. En viktig faktor för de unga är en nära och god relation till sina föräldrar eller en vuxen förebild som finns med bland de unga, men som samhället ser ut idag saknar många just en sådan förebild. Det är viktigt att jobba aktivt med att stärka föräldrar i deras föräldraroll. Det kan även ses ett samband mellan föräldrar med spelberoende och ungdomar med spelberoende och man kan då förstå vikten av en bra behandling för dem som är drabbade då beteendet lätt sprider sig och ärvs av deras barn.

Säkerställa att kommuner och regioner arbetar med stödjande och spelförebyggande åtgärder

Trots att det vidtagits en del åtgärder den senaste tiden behövs det spelförebyggande arbetet prioriteras, särskilt bland barn och ungdomar. Samtidigt bör regeringen se över möjligheten att kontrollera att kommuner och regioner på allvar implementerat och fortsatt driver arbetet med stödjande och spelförebyggande åtgärder sedan lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2019. Det är en förhöjd risk att utveckla ett spelberoende om du exempelvis dricker alkohol eller intar substanser eller mediciner som försämrar din impulskontroll och det är även vanligt att många tillfrisknande substansberoende ersätter sitt tidigare beroende med spel då det upplevs som förhållandevis harmlöst i jämförelse. Detta är tyvärr inte fallet och ett spelberoende är i allra högsta grad en samhällssjukdom som vi måste ta på största allvar.

Carina Ståhl Herrstedt (SD)

Carita Boulwén (SD)

Mona Olin (SD)

Leonid Yurkovskiy (SD)

Christian Lindefjärd (SD)